

Kościan, 14 lutego 2025 roku

Prof. UAM dr hab. Cezary Trościak
Wydział Nauk Politycznych i Dziennikarstwa
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Jakuba Gneli *Modele i funkcjonowanie budżetów obywatelskich w latach 2011-2021*, Uniwersytet Śląski w Katowicach, napisana pod kierunkiem prof. UŚ dr hab. Małgorzaty Myśliwiec

Uwagi wprowadzające

Przedłożona mi do recenzji praca podejmuje niezwykle ważny, dla funkcjonowania społeczeństwa obywatelskiego temat, jakim jest angażowanie przez władze samorządowe mieszkańców w proces podejmowania decyzji dotyczących wydatków na inwestycje podnoszące standard ich życia poprzez realizację budżetów partycypacyjnych (obywatelskich). Autor z przekonaniem, zaangażowaniem i znanstwem analizuje funkcjonowanie tej instytucji na świecie, lecz, co oczywiste, głównie w Polsce. Czytając rozprawę mgr. Jakuba Gneli trudno oprzeć się wrażeniu, że Autor jest gorącym orędownikiem tego mechanizmu, który w zamierzeniu jego twórców miał, i nadal ma być, sposobem na realizację idei społeczeństwa otwartego rozumianego po poperowsku, jako społeczeństwa, w którym każdy człowiek ma prawo do wolności wyboru sposobów życia, pracy i władzy nad sobą i rządu przez siebie w zakresie możliwym i niezbędnym. Taka wizja społeczeństwa otwartego, czyli wizja sprawiedliwości opartej na wolności, indywidualizmie i w dalszej kolejności na równości, dopełniona jest ustrojem demokratycznym. Najistotniejsza w tej projekcji zaś jest konstatacja Poppera, że „potrzebujemy nie tyle prawych ludzi, co prawych instytucji”. Wydaje się, że jedną z takich instytucji może być budżet partycypacyjny (obywatelski) jako rezultat demokracji deliberatywnej. O tym w dużym stopniu jest ta praca. Zadanie to jest o tyle ważne w tej części Europy, której społeczeństwa w latach 1945-1989 pozbawione były możliwości realnego negocjowania warunków kontraktu jakie mają obywatele państw demokratycznych. Potrzeba opisywania, popularyzowania, krytyki słabości, bo takich przecież nie brak, idei społeczeństwa obywatelskiego jest jednym ze sposobów przeciwstawiania się zwrotowi w kierunku rozwiązań opisywanych pojęciem społeczeństwem zamkniętym, w którym jednostki mają ściśle wyznaczone przez władze zadania. Współcześnie nie tylko Europa, lecz w ogóle na świecie mamy do czynienia z autorytarnym zwrotem, w którym nie ma miejsca dla rozwiązań niezbędnych dla tworzenia budżetów partycypacyjnych (obywatelskich). Orędownicy,

animatorzy, partycypujący w dyskusji na temat wydatków na potrzeby związane z podniesieniem jakości życia „naszego otoczenia”, ulicy, osiedla, dzielnicy miasta, regionu, to bardzo często przedstawiciele, krytykowane przez zwolenników władzy omnipotentnej, organizacji pozarządowych, symbolicznej „ulicy i zagranicy”.

I Ocena merytoryczna

1. Problem badawczy

Mgr Jakub Gnela tematem swojej pracy uczynił poszukiwanie odpowiedzi na pytanie *Jak przebiegało funkcjonowanie budżetów obywatelskich w Polsce w latach 2011-2021?* W tym celu zadał sobie cztery pytania szczegółowe, których zasadność omawia w poszczególnych rozdziałach rozprawy. Pierwszym jest pytanie: *Czym jest model budżetu partycypacyjnego i w jaki sposób można taki model opisać?* Odpowiedź na to pytanie stanowi zawartość rozdziału pierwszego. Drugim jest pytanie: *Jakie elementy teorii demokracji i teorii zarządzania występują w budżecie partycypacyjnym?* Udzieleniu odpowiedzi na to pytanie poświęcona jest zawartość rozdziału drugiego. Trzecim pytaniem jest pytanie, *Jakie były uwarunkowania, geneza i rozwój budżetu obywatelskiego w Polsce?* Rozważania na ten temat stanowią zawartość rozdziału trzeciego. Ostatnim pytaniem pracy, odpowiedź na które stanowi zawartość rozdziałów czwartego, piątego i szóstego doktorant sformułował następująco, *Jakie modele budżetów obywatelskich występowały w gminach, powiatach i województwach?* Zwykle po sformułowaniu problemu badawczego i pytań szczegółowych autorzy prac naukowych formułują tezy, bądź hipotezy badawcze, których celem jest między innymi precyzowanie tego, co Autor badań zamierza poddać analizie. Ponadto hipotezy ułatwiają skoncentrowanie się na określonym problemie naukowym i co najważniejsze, mają wpływ na metody, techniki i narzędzia badawcze. Trochę tego zabrakło, zwłaszcza, że analizy prowadzone przez Autora, i formułowane na tej podstawie wnioski, nazywane pod koniec rozdziału trzeciego przez mgra Gnelę „kontrowersjami i dylematami”, idealnie się do tego nadawały. Tym bardziej, że Autor znał wszelkie wyzwania i dylematy dotyczące funkcjonowania budżetów obywatelskich od strony praktycznej, gdyż uczestniczył we współtworzeniu budżetu obywatelskiego i teoretyczno-prawnej, gdyż temu tematowi poświęcił pracę licencjacką i magisterską.

2. Struktura rozprawy

Odpowiedzi na sformułowane przez siebie pytania doktorant udziela na 520 stronach pracy składających się z sześciu rozdziałów podzielonych na dwie grupy. Pierwszą stanowią trzy

rozdziały teoretyczne. Pierwszym z tej grupy, jest rozdział zatytułowany *Metodologia badania budżetów obywatelskich (partycypacyjnych)*, drugi, *Budżet partycypacyjny w kontekście teorii demokracji oraz teorii zarządzania*. Rozważania i analizy, które znalazły się w tym rozdziale są szczególnie wartościowe z punktu widzenia celu jaki sobie postawił doktorant podejmując się zadania przybliżenia modeli i funkcjonowania budżetów obywatelskich w Polsce. Rozdział ten pozwala czytelnikowi rozprawy upewnić się, że jej Autor ma wiedzę na temat teoretycznych kontekstów niezbędnych do uwzględniania w analizach dotyczących budżetu partycypacyjnego. Świadczy o tym zdefiniowanie celu jaki przystępując do pisania tego rozdziału, było nim zaprezentowanie budżetu partycypacyjnego/obywatelskiego w świetle dwóch, jak słusznie przyjmuje doktorant, obszarów analiz, czyli z punktu widzenia teorii demokracji oraz teorii zarządzania. W pracy Autor szczególny nacisk położył przede wszystkim na koncepcjach demokracji bezpośredniej, partycypacyjnej i deliberatywnej oraz na koncepcji współzarządzania (współrządzenia) w ich współczesnym rozumieniu. Trzeci rozdział zatytułowany został, *Uwarunkowania, geneza i rozwój budżetu partycypacyjnego w Polsce na tle doświadczeń światowych*. Drugą grupę rozdziałów stanowią rozdziały nazwane przez mgra Gnełę rozdziałami empirycznymi. Zostały one poprzedzone czymś w rodzaju wstępu to tej części rozprawy zatytułowanej *Wprowadzenie do rozdziałów empirycznych*. Jest to rozwiązane dość nietypowe, lecz w przypadku tej pracy, z uwagi na jej objętość, uzasadnionym. Pierwszy rozdział w tej części, czwarty w całej pracy, został zatytułowany *Budżety obywatelskie w gminach*, drugi, który jest piątym w całej pracy, *Budżety obywatelskie w miastach na prawach powiatu* i trzeci, odpowiednio szósty, *Budżety obywatelskie w powiatach i województwach*. Przyjęty przez Autora podział pracy na rozdziały i podrozdziały jest logicznie spójny. Tym samym spełnia, stawiane pracom naukowym warunki, rozłączności i wyczerpywalności.

Kluczowe dla pracy jest rozstrzygnięcie jakiego dokonuje Autor posługując się pojęciami budżet partycypacyjny i budżet obywatelski. Tytuł rozdziału pierwszego, *Metodologia badania budżetów obywatelskich (partycypacyjnych)*, mógłby wskazywać, że są to dla niego pojęcia synonimiczne. Jednak już w pierwszym podpunkcie tego rozdziału doktorant dokonuje rozróżnienia, gdy stwierdza, że „Tytułowe narzędzie występuje powszechnie na świecie pod nazwą budżet partycypacyjny. (...) W Polsce wykształciło się specyficzne nazewnictwo. Najbardziej typową formę budżetu partycypacyjnego, powstałą w roku 2011 w Sopocie, przyjęło się bowiem nazywać budżetem obywatelskim. (...) W języku potocznym, publicystyce i w praktyce samorządowej przyjęło się zazwyczaj używać synonimicznie obie z przedstawionych nazw. Zmiana nastąpiła dopiero po roku 2018, kiedy to, po nowelizacji ustaw samorządowych, jednostki dotychczas posługujące się również nazwą BP musiały skorygować ją, aby

odpowiadała nowym regulacjom. Wiązało się to m.in. z koniecznością zmian w prawie miejscowym czy poprawianiem logotypów opartych o nazwę BP. W piśmiennictwie opisującym polskie rozwiązania, dla uniknięcia komplikacji terminologicznych, część autorów posługiwała się z tego powodu podwójnym nazewnictwem” (s. 17). Poczynienie tego wyjaśnienia było niezbędne, gdyż w dalszej części rozprawy Autor traktuje te pojęcia jako synonimiczne. Magistrant gdy posługuje się pojęciem budżet partycypacyjny (BP) ma na myśli następujące konteksty, po pierwsze jest to opis instytucji politycznej zrealizowanej po raz pierwszy na przełomie lat 80. i 90. w brazylijskim mieście Porto Alegre (*port. Orçamento participativo*), która w kolejnych latach rozprzestrzeniła się na świecie w różnych wersjach, odmianach i nazwach (*ang. Participatory budget*); po drugie opis ogółu tego typu narzędzi na świecie lub rozwiązań zaimplementowanych poza Polską. Gdy wykorzystuje to pojęcie do opisu stosowania tego instrumentu w warunkach polskich to po to, aby opisać wielość form tego narzędzia (BP), czyli m.in. funduszu grantowego, funduszu sołectkiego oraz budżetu obywatelskiego, budżety młodzieżowe czy tzw. zielone budżety partycypacyjne. Z kolei, gdy w pracy stosowane jest pojęcie budżet obywatelski (BO), to odnosi się ono do konkretnej formy budżetu partycypacyjnego w Polsce i wówczas budżet obywatelski rozumiany jest jako instytucja polityczna zrealizowana po raz pierwszy w roku 2011 w Sopocie oraz narzędzia, które po roku 2011 zaczęły powstawać w kolejnych samorządach. Autor stwierdza, że spotyka się takie rozumienie budżetu obywatelskiego, w którym jest to szczególna forma konsultacji społecznych, która zgodnie z nowelizacją ustaw samorządowych z 2018 r. wprowadzona została na szczeblu gmin, powiatów i województw.

3. Metodologia

Przyjmuje się, że celem dysertacji doktorskich jest zaprezentowanie przez ich autorów zarówno wiedzy teoretycznej w dyscyplinie, w ramach której praca jest pisana, w przypadku recenzowanej przeze mnie pracy jest to nauka o polityce i administracji, oraz że stanowi potwierdzenie umiejętności wykorzystania wiedzy teoretycznej do udzielania odpowiedzi na pytanie wynikające z przyjętego problemu badawczego.

W tym miejscu chciałbym się podzielić uwagą dotyczącą objętości pracy i wynikających z tego wyzwań jakie stanęły przed jej Autorem. Jest ona imponująca jak na rozprawę doktorską. Wymagała od Autora ogromu pracy związanej z konceptualizacją kluczowych dla pracy pojęć jakim jest pojęcie budżet obywatelski (partycypacyjny) i pojęcie modele budżetów obywatelskich i partycypacyjnych a następnie ich operacjonalizację i stworzenie narzędzi badawczych.

Uwzględniając powyższe ustalenia stwierdzam, że tytuł pracy doktorskiej został sformułowany poprawnie. Tak ujęty temat, już w tytule wyraźnie akcentujący interesujący problem badawczy odpowiada normom i wymogom stawianym pracom doktorskim.

Sformułowane we wstępie pytania badawcze są logiczne i wyraźnie nakreślają kierunki badawcze. Każde pytanie odnosi się do kluczowych aspektów dyskusji na temat budżetów obywatelskich, prawnych podstaw ich funkcjonowania, prezentacji najważniejszych treści dyskusji na temat definiowania czym jest budżet obywatelski (partycypacyjny). Było to o tyle istotne, że wielu badaczy problematyki budżetów obywatelskich skłania się do wniosku, że trudne jest zaproponowanie jakiejś uniwersalnej definicji budżetu obywatelskiego. O czym doktorant pisze we wstępie. Przyjmowanym rozwiązaniem jest opisywanie cech jakie powinien spełniać budżet obywatelski.

Z uwagi na powyższe zastrzeżenia Autor postanawia przybliżyć pojęcie model budżetu obywatelskiego (partycypacyjnego), chcąc w ten sposób uniknąć konieczności zajmowania jednoznacznego stanowiska wobec oczekiwania, że jakaś propozycja definicji budżetu obywatelskiego (partycypacyjnego) powinna się znaleźć w pracy poświęconej tej „instytucji politycznej”, jak chyba niefortunnie nazwał ją na samym wstępie dysertacji doktorant. Bardziej zasadnym jest bowiem pojęcie narzędzie do pobudzania aktywności obywatelskiej, a tym samym tworzenia społeczeństwa obywatelskiego. Doktorant pisząc o budżecie obywatelskim (partycypacyjnym) posługuje się przede wszystkim pojęciem narzędzie. Konceptualizując pojęcie model doktorant wskazuje na znaczenia tego pojęcia, które będą użyteczne w jego badaniach, i tak jest to, wzór, według którego coś jest lub ma być wykonane, typowy dla jakiegoś okresu, miejsca lub jakiejś grupy i potem naśladowany sposób realizacji czegoś, konstrukcja, schemat lub opis ukazujący działanie, budowę, cechy, zależności jakiegoś zjawiska lub obiektu. Co zrozumiałe, Autor koncentruje się na politologicznej perspektywie analizując budżety partycypacyjne (obywatelskie). Podaje przykłady 63 modeli budżetów partycypacyjnych, z którymi można spotkać się w literaturze przedmiotu. Zaproponowane zastawienie pozwoliło doktorantowi na sformułowanie kilku ogólnych wniosków. Po pierwsze nie można wskazać jednego modelu budżetu partycypacyjnego (obywatelskiego). Konsekwencją tej konstatacji jest podkreślanie uniwersalności narzędzia, jakim jest budżet partycypacyjny, w efekcie dostosowuje się on do lokalnych uwarunkowań, co utrudnia lub uniemożliwia stworzenie jednego modelu. Doktorant wyróżnił pięć sposobów „definiowania” modelu. W pierwszym, model budżetu partycypacyjnego (obywatelskiego) definiowany jest ogólnie. Drugi, koncentruje się na analizie modeli budżetów partycypacyjnych realizowanych na jakimś obszarze. Trzeci model, prezentowany jest jako zestaw cech budżetów partycypacyjnych realizowanych przez dany

podmiot. W czwartym modelu, opisuje się harmonogram realizacji budżetu partycypacyjnego. Ostatni, piąty model, przedstawia konkretne rozwiązania stosowane w danej jednostce w oparciu o jego funkcjonowanie.

Te ustalenia potrzebne były Autorowi rozprawy do podziału możliwych modeli budżetu partycypacyjnego realizowanych w Polsce. Doktorant wyodrębnił model ogólny i modele szczegółowe.

Model ogólny obejmuje swym zakresem całość rozwiązań przyjętych państwie oraz na poszczególnych jego szczeblach w latach 2011-2021, a także modele szczegółowe występujące w obrębie tych szczebli (państwo, gmina, miasta na prawach powiatów, powiaty, województwa)

Modele szczegółowe pozwoliły doktorantowi na analizę budżetów obywatelskich z perspektywy konkretnych aspektów ich funkcjonowania. Wyróżnił on *model implementacji*. Aspekt prawa miejscowego oraz innych kluczowych dokumentów opracowywanych dla celów budżetu obywatelskiego został ujęty w *modelu prawnych podstaw funkcjonowania*. Z kolei specyfika i przebieg spotkań i konsultacji z mieszkańcami na różnych etapach procedury zawiera *model konsultacji społecznych*. Podział obszaru danej jednostki dokonywany dla celów budżetów obywatelskich doktorant omówił w *modelu podziału terenu*. Istotą *modelu finansowania* są kwestie wysokości środków planowanych i wydatkowanych w ramach budżetów obywatelskich, a także sposoby ich podziału. Udział mieszkańców w procedurze tworzenia budżetów obywatelskich zawiera *model partycypacji*. Liczebność, tematyka i specyfika zadań, które były najczęściej zgłaszane przez mieszkańców została opisana w *modelu zadań/projektów*. Sposób wyboru projektów został zastosowany w *modelu głosowania*. Specyfika procedury oraz jej rozłożenie w skali roku została ujęta w ostatnim z modeli szczegółowych, czyli modelu *cyklu/harmonogramu*. Mając świadomość, że nie wszystkie aspekty funkcjonowania budżetów obywatelskich obejmują powyższe modele szczegółowe, mgr Gnela wprowadza jeszcze jedną kategorię (model). Obejmuje ona rozwiązania niemieszczące się w wymienionych powyżej modelach, lecz obejmuje ważne, inne od wymienionych we wcześniejszych modelach aspekty dotyczące funkcjonowania tej instytucji jaką są budżety obywatelskie i nazywa ją *inne modelowe rozwiązania*.

Podsumowując rozważania na temat modeli budżetów obywatelskich mgr Jakub Gnela stwierdza: „(...) na bazie literatury oraz własnej analizy, **model budżetu partycypacyjnego** można opisać, jako:

1. Ogół rozwiązań dotyczących funkcjonowania budżetu partycypacyjnego w danej instytucji lub na danym obszarze (miasta, regionu, państwa) z uwzględnieniem jednego lub więcej przypadków (instytucji, miast, regionów, państw), które upraszczają i uogólniają jego

różnorodną specyfikę w celu ułatwienia ich opisu i charakterystyki działania oraz dla wychwycenia ewentualnych podobieństw i różnic między poszczególnymi przypadkami;

2. Na model budżetu partycypacyjnego składa się całość rozwiązań (narzędzi) z zakresu budżetowania partycypacyjnego funkcjonujących na danym obszarze (instytucji, miasta, regionu, państwa), które realizowane mogą być w różnych formach i pod różnymi nazwami, lecz z zachowaniem podstawowych cech (zasad) typowych dla takiej formy budżetowania.

Z kolei **model budżetu obywatelskiego w Polsce**, któremu poświęcona będzie zasadnicza część tej publikacji, rozumiany będzie, jako:

1. Suma ogólnych i szczegółowych rozwiązań prawnych i praktycznych dotyczących funkcjonowania budżetu obywatelskiego w Polsce, czyli jednej z form budżetu partycypacyjnego, na obszarze poszczególnych gmin, miast na prawach powiatu, powiatów i województw;

2. Charakterystyka i szczegółowość modeli budżetu obywatelskiego zależy od specyfiki poszczególnych rozwiązań, liczby przebadanych jednostek, aspektów poddanych analizie, sposobu przeprowadzenia tej analizy (perspektywy badawczej) oraz doświadczeń Autora;

3. Celem opracowania modelu/modeli jest uproszczenie i charakterystyka różnorodnej specyfiki budżetów obywatelskich funkcjonujących w określonym miejscu i czasie oraz wychwycenie kluczowych aspektów funkcjonowania tego narzędzia;

4. Model budżetu obywatelskiego stanowi fragment modelu budżetu partycypacyjnego w Polsce” (s. 59).

4. Podsumowanie strony merytorycznej pracy

Podsumowując merytoryczną stronę pracy mgra Jakuba Gneli stwierdzam, że sformułowane przez mgra Jakuba Gnелę pytania badawcze są spójne i obejmują zarówno aspekty teoretyczne, jak i praktyczne, co pozwoliło mu na wszechstronne zbadanie problemu. Pod względem struktury, doboru pytań badawczych, wstęp pracy jest dobrze przemyślany i merytorycznie uzasadniony. We wstępie wskazano zastosowane metody badawcze, które są właściwe dla dyscypliny nauki o polityce i administracji, a które pozwoliły Autorowi na opisanie zarysowanego w dysertacji problemu badawczego. W celu przeprowadzenia analizy politologicznej modeli budżetów obywatelskich doktorant trafnie dobrał metody mające mu pomóc w realizacji badań. Są to, analiza instytucjonalno-prawna, analiza danych zastanych (analiza dokumentów urzędowych), analiza porównawcza, metoda analizy i syntezy, metoda modelowania. Narzędziem badawczym, którym posłużył się mgr Jakub Gnela, były trzy wersje kwestionariusza ankiety. Do opracowania zebranego materiału empirycznego wykorzystał on

programy do obróbki statystycznej (SPSS, Microsoft Excel, do graficznego przedstawienia wyników program CorelDraw 2020). W tym miejscu chciałbym jednak zauważyć, że zabrakło mi choćby krótkiego przybliżenia istoty wybranych metod i wskazania w jakiej części prowadzonych badań i prezentacji ich wyników zostały one wykorzystane. Czytając pracę jest to poniekąd oczywiste dla politologa, lecz byłoby zapewne użyteczne dla innego odbiorcy, a przede wszystkim dla badaczy, którzy zechcą odwołać się do metodologii zastosowanej w pracy mgra Gneli. Na szczególne podkreślenie zasługują rozważania autora na temat pojęcia model budżetu partycypacyjnego, które znalazły się w pierwszym rozdziale i zostały zoperacjonalizowane w rozdziałach czwartym, piątym i szóstym.

W tym miejscu chciałbym zauważyć, że Autor wskazuje na bardzo istotną zmianę podejścia do budżetów partycypacyjnych (obywatelskich) jaka zaszła pod koniec ubiegłego wieku. Są one dla niego specyficzną instytucją polityczną, a tym samym można je badać wykorzystując metodę instytucjonalno-prawną, która w naukach politycznych wykorzystywana jest do badania instytucji politycznych. Doktorant stwierdza, że „w latach 80. XX wieku zauważono, że tradycyjnie rozumiana analiza instytucjonalna nie jest już wystarczająca. Tak narodził się nurt neoinstytucjonalny (tzw. nowy instytucjonalizm), który poza aspektem formalno-prawnym (instytucjonalno-prawnym) podejmował również analizę instytucji społecznych. W badaniach coraz częściej zaczęto analizować wątek rządzenia (*ang. governance*), a nie wyłącznie badanie samych rządów. Rządzenie w tym ujęciu obejmuje różne sfery, w jakich życie społeczne jest organizowane. Nie stoi to jednak w sprzeczności i nie odrzuca dotychczas wypracowanego dorobku instytucjonalistów. Pozwala natomiast analizować instytucje z punktu widzenia ich wpływu na zachowania społeczne z udziałem różnych sił pozarządowych” (s. 71). Tym samym doktorant wskazuje na potencjalną rolę organizacji trzeciego sektora jako animatora działań związanych z tworzeniem budżetów partycypacyjnych (obywatelskich). Jednak, analizując wyniki badań Autora, należy stwierdzić, że jest to najczęściej niewykorzystany potencjał, gdyż animatorami działań związanych z tworzeniem budżetów obywatelskich w Polsce są najczęściej urzędnicy. Zapewne dlatego, że taki „wymóg” nakłada na nich ustawa z dnia 11 stycznia 2018 r. o zmianie niektórych ustaw w celu zwiększenia udziału obywateli w procesie wybierania, funkcjonowania i kontrolowania niektórych organów publicznych, ustawa ta reguluje zasady tworzenia budżetów obywatelskich.

II Charakterystyka warsztatu (język, przypisy, bibliografia)

1. *Opanowanie techniki pisania pracy*

Przedłożona mi do recenzji rozprawa jest napisana prawidłowo z językowego punktu widzenia i czyta się ją dobrze, wywód jest jasny, co ułatwia przyswojenie trudniejszych aspektów omawianej materii. Użyte w rozprawie słownictwo świadczy o dużym odczytaniu autora. Doktorant opanował technikę pisania pracy naukowej w stopniu bardzo dobrym. Rozprawa została przygotowana starannie i rzetelnie, świadczy to o jego doświadczeniu w pracy nad tekstami naukowymi, także interdyscyplinarnymi, łatwości i swobodzie w operowaniu językiem naukowym. Zwracam szczególną uwagę na bogatą terminologię politologiczno-prawną. Nie oznacza to, że Autorowi udało się uniknąć lapsusów i niezręczności językowych (np. „koncentrują się tytułowe badania” – s. 7).

2. *Spis treści, odsyłacze, bibliografia*

Nie mam zastrzeżeń. Wszystkie te elementy pracy zostały przygotowane poprawnie, zgodnie z powszechnie przyjętymi standardami pisania prac naukowych. Bibliografia jest imponująca, obejmuje łącznie 336 pozycji. Wykorzystane źródła są wyjątkowo bogate i zróżnicowane. Na szczególne uznanie zasługuje podstawa źródłowa pracy, którą stanowią oryginalne dokumenty krajowe i międzynarodowe. Autor kompleksowo wykorzystał dostępną literaturę polską i angielskojęzyczną były to: akty prawne, dokumenty źródłowe, raporty, monografie, artykuły w pracach zbiorowych, artykuły w czasopismach naukowych. Na uwagę zasługuje to, że Autor odwołał się do stosunkowo niewielkiej liczby, jak na dzisiejsze standardy, źródeł internetowych. Przypisy sporządzone są zgodnie z zasadami obowiązującymi w pracach naukowych. Wysoko oceniam pracę włożoną przez Autora na etapie kwerendy bibliotecznej oraz selekcji źródeł online, a także sposób ich wykorzystania podczas pisania pracy doktorskiej. W tym miejscu chciałbym zasugerować Doktorantowi, aby pozostawił czytelnikowi ocenę wykorzystanych źródeł i unikał sformułowań typu „na potrzeby badań dokonana została szeroka analiza literatury przedmiotu, a sama praca prezentuje bogatą warstwę teoretyczną” (s. 493). Niewątpliwie tak jest, lecz do tego wniosku niech dojdą odbiorcy rozprawy, szczególnie rozdziałów teoretycznych.

III Uwagi i rekomendacje

Każda praca naukowa powinna być poddana krytycznej weryfikacji przez innych badaczy, zajmujący się podobną problematyką, temu między innymi służą recenzje. Największy „zarzut” jaki stawiam autorowi związany jest z tym, że w moim przekonaniu nie zdyskontował w pełni wielkiego trudu włożonego w konceptualizację i operacjonalizację problemu badawczego a następnie zebranie materiału empirycznego. Od 25 lat jestem zaangażowany w działalność organizacji pozarządowej, dlatego z dużym zainteresowaniem oczekiwałem na ustalenia mgra Gneli dotyczące udziału czynnika społecznego w tworzeniu i realizacji budżetów obywatelskich. Jednak z analizy zebranego materiału empirycznego wynika, że sektor organizacji pozarządowych jest mało aktywny w tym obszarze. Jestem przekonany, że Autor ma świadomość roli jaką mogą, i powinny odgrywać organizacje pozarządowe w tworzeniu i realizacji budżetów obywatelskich. Oczekiwałem, że w pracy poświęconej funkcjonowaniu tej instytucji w Polsce, dowiem się z czego wynika tak mały udział tych organizacji w tworzeniu budżetów obywatelskich. Czy jest to niechęć systemu do włączania tych organizacji w proces tworzenia tych budżetów, czy jest to słabość tego sektora? Sugerowałbym uzupełnienie listy pytań, które postawił sobie autor (s.500) wskazując niejako kierunek dalszych badań o pytanie na temat roli organizacji trzeciego sektora funkcjonowaniu budżetów obywatelskich.

Za mało jest omówienia i zinterpretowania uzyskanych wyników badań. Takiego komentarza wymaga ustalenie, z którego wynika, że najczęściej animatorami działań związanych z realizacją budżetów obywatelskich są wskazani przez władze samorządowe urzędnicy, co do pewnego stopnia zaprzecza istocie tego narzędzia, którą jest kreowanie aktywnych postaw mieszkańców.

Jeszcze jednym niewykorzystanym potencjałem tkwiącym w zebranych materiale empirycznym jest brak porównania realizowanych budżetów z uwzględnieniem specyfiki regionalnej. Tu wydają się możliwe dwa rodzaje porównań, pierwsze mogłoby się odnosić do oceny tego czy są regiony, w których częściej jest wykorzystywane to narzędzie przez mieszkańców, jeśli tak, to jaka jest tego przyczyna? Nie będzie bowiem nadużyciem przyjęcie założenia, że zaangażowanie w tworzenie i realizacji budżetów obywatelskich jest wskaźnikiem postaw demokratycznych, czyli jednej z najważniejszych cech charakteryzujących społeczeństwo obywatelskie. Drugi rodzaj porównań mógłby odnosić się do oceny tego, jakiego rodzaju działania są preferowane w zależności, od regionu, w którym dany budżet jest realizowany. Czy jest jakaś specyfika projektów realizowanych na przykład w Polsce południowo-wschodniej, której mieszkańcy częściej wybierają partie konserwatywne? Czy różnią się one od projektów realizowanych w Wielkopolsce? Jestem przekonany, że autor będzie

próbował opublikować najważniejsze treści swojej pracy do czego go zachęcam. Tu oczywiście największą barierą będzie objętość pracy. Jednak, jeśli te starania zakończą się powodzeniem to sugeruje, aby w wersji do opublikowania zawarte w tym fragmencie recenzji rekomendacje w takim zakresie w jakim będzie to możliwe zostały uwzględnione.

Rekapitulacja

Podsumowując powyższe ustalenia stwierdzam, że rozprawa mgra Jakuba Gneli prezentuje wiedzę teoretyczną pozwalającą jej autorowi na nadanie stopnia doktora w dyscyplinie nauk o polityce i administracji. Autor przygotowując pracę wykazał się umiejętnością samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Uwzględniając zawartość teoretyczną oraz rozmiar zebranego i poddanego analizie materiału empirycznego stwierdzam, że rozprawa stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, a zawarte w niej ustalenia mogą, i powinny być wykorzystane do kreowania skutecznych rozwiązań w celu zwiększania partycypacji społecznej rozumianej jako udział obywateli w tworzeniu i realizowaniu budżetów partycypacyjnych (obywatelskich).

Temat rozprawy doktorskiej mgra Jakuba Gneli jest niezwykle aktualny, wybór tematu pozwolił na analizę problemu o szczególnej wadze społecznej, jaką jest funkcjonowanie społeczeństwa obywatelskiego. Temat rozprawy, treści zawarte w niej wzbogacają dotychczasowe badania i wiedzę w obszarze nauk o polityce i administracji. Aktualność tematu, poddany analizie materiał i przeprowadzone badania, wnoszą wkład do rozwoju badań politologicznych i szerszej nauk społecznych. Rozprawa została przygotowana rzetelnie, wnioski Autora są obiektywne, Doktorant wykazał się niezbędną umiejętnością prowadzenia samodzielných badań naukowych.

Rekapituluując, po zapoznaniu się z treścią rozprawy mgra Jakuba Gneli zatytułowanej „Modele funkcjonowania budżetów obywatelskich w Polsce w latach 2011-2021”, napisanej pod kierunkiem Prof. UŚ dr hab. Małgorzaty Myśliwiec, stwierdzam, że odpowiada wymaganiom stawianym rozprawom doktorskim w dziedzinie nauk społecznych, dyscyplinie nauk o polityce i administracji, a tym samym może być podstawą dopuszczenia jej Autora do dalszego procedowania.

Cezary